

Παρασκευή 21 Δεκεμβρίου 2007

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Μπρασινίκα Μαρία

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σοφία Αυγερινού - Κολώνια

Ο Ν. Γρεβενών αποτελεί μία χρόνια απομονωμένη, δυσπρόσιτη ορεινή περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, που για μεγάλο χρονικό διάστημα μαστιζόταν από την χωρική απομόνωση, την ανεργία, την πληθυσμιακή γήρανση και αποδρακτισμό λόγω της έντονης εξωτερικής και εσωτερικής μετανάστευσης. Η οικονομία του νομού βασιζόταν αποκλειστικά στην γεωργία και την κτηνοτροφία. Όμως, ο ορεινός και ημιορεινός χαρακτήρας της καλλιεργήσιμης γης αποτέλεσε περιοριστικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης αυτού του τομέα παραγωγής. Ουσιαστικά ποτέ δεν παρατηρήθηκε αξιόλογη ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα, ικανού να απορροφήσει το υπάρχον ενεργό εργατικό δυναμικό της περιοχής, ενώ μόνο την τελευταία δεκαετία παρατηρείται έντονη τάση ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα.

Σήμερα, η ανάπτυξη της χαρακτηριζόμενης από τα σύγχρονα προγραμματικά κείμενα «μειονεκτικής» περιοχής του Νομού Γρεβενών βασίζεται, εν μέρει:

- στην διάνοιξη και λειτουργία της Εγνατίας Οδού, η οποία διασχίζει το Νομό Γρεβενών, συνδέοντας παλαιότερες δυσπρόσιτες περιοχές με ισχυρότερα οικονομικά κέντρα, αίροντας την περιοχή από τη γεωγραφική απομόνωση και εντάσσοντας την σε ένα διεθνές δίκτυο μεταφορών,
- στην αξιοποίηση του πλούσιου ανεκμετάλλετου φυσικού περιβάλλοντος μέσω της προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού ως μοντέλο οικονομικής ενδυνάμωσης της περιοχής,
- στις συμπληρωματικές ως προς τα παραπάνω δράσεις - επεμβάσεις (βιολογική καλλιέργεια και εκτροφή, πιστοποιήσεις τοπικών προϊόντων, δημιουργία υποδομών και ανωδομών κ.α) και με πλήθος άλλων ενισχύσεων.

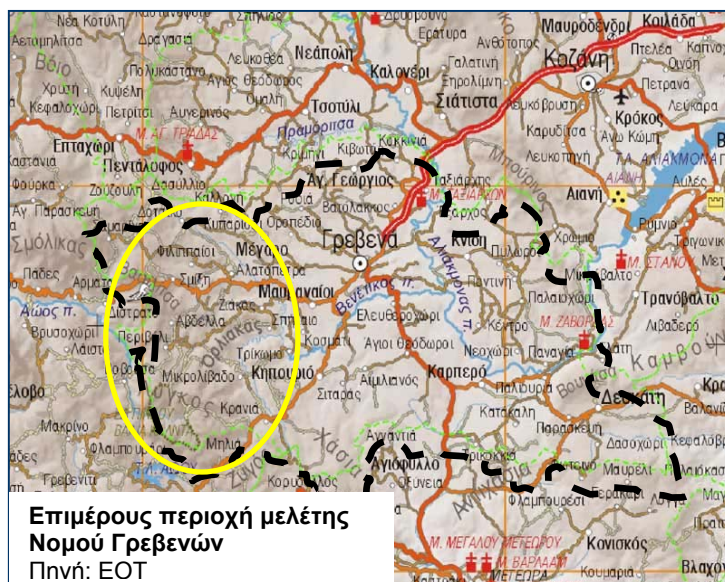
Αφετηρία για την παρούσα εργασία αποτέλεσε το ενδιαφέρον διερεύνησης της αναπτυξιακής διαδικασίας που λαμβάνει χώρα στις μειονεκτικές - ορεινές περιοχές των παραμεθόριων ελληνικών περιφερειών, μέσω της θεώρησης του εναλλακτικού τουρισμού ως «μοχλό» βιώσιμης ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών, μέσα από την μελέτη περίπτωσης του Νομού Γρεβενών.

Έναυσμα αποτέλεσε ο ερευνητικός προβληματισμός: «Γιατί ο Νομός Γρεβενών βρίσκεται σε μία διαδικασία κοινωνικών και οικονομικών μεταλλαγών και χωρικών μετασχηματισμών; Ποιοι είναι οι κύριοι μηχανισμοί μεταβολών και πως τείνουν να διαμορφώσουν την υπάρχουσα κατάσταση;». Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση των αλλαγών αυτών τόσο εξαιτίας της ανάπτυξης της τουριστικής «βιομηχανίας», όσο και εξαιτίας των «μεγάλων έργων» υποδομής που πραγματοποιούνται σε επίπεδο νομού αλλά και στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

Χωρικά η διερεύνηση επικεντρώνεται στη δυτική ζώνη του νομού, όπου σχεδόν την τελευταία δεκαετία εντοπίζεται χωρική συγκέντρωση τουριστικών επενδύσεων αλλά και η πλειοψηφία των προβαλλόμενων τουριστικών πόρων του Νομού. Πρόκειται για την περιοχή της Πίνδου, όπου τα γνωστά Βλαχοχώρια, οι εγκαταστάσεις του Χιονοδρομικού Κέντρου, η πλούσια χλωρίδα και πανίδα, το Εθνικό Πάρκο, το αλπικό τοπίο κ.α. συνθέτουν το σκηνικό.

Χρονικά η μελέτη επικεντρώνεται περίπου στην τελευταία δεκαετία, περίοδο κατά την οποία παρουσιάστηκαν σημαντικές αλλαγές στο Νομό

Γρεβενών, με αφετηρία το 1995. Μετά από την κρίση των παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων, έγινε εμφανής η στροφή της περιφερειακής πολιτικής προς την βιώσιμη ανάπτυξη των μειονεκτικών, ορεινών και παραμεθόριων περιοχών μέσω της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους. Το ενδιαφέρον εστιάστηκε στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ενώ παράλληλα διανοίχτηκε και λειτούργησε τμήμα της Εγνατίας Οδού αίροντας την περιοχή των Γρεβενών από την χωρική απομόνωση και αναπτυξιακή καθυστέρηση. Παράλληλα, πλήθος κρατικών και κοινοτικών προγραμμάτων - ενισχύσεων έλαβαν χώρα με στόχο την οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία των κατοίκων του Νομού και της ευρύτερης περιφέρειας, ενώ ο σεισμός του 1995 επέφερε πολλές αλλαγές στο δομημένο περιβάλλον του τόπου.

Η επιλογή μελέτης της συγκεκριμένης περιοχής βασίστηκε σε τρία κυρίως στοιχεία:

- στη βιωματική εμπειρία της υποφαινόμενης
- στο ενδιαφέρον για την μελέτη των μεταβολών που λαμβάνουν χώρα σε μία παλαιότερα δυσπρόσιτη «μειονεκτική» περιοχή, εξαιτίας:
 - ο της σταδιακής μετάβασης από την γεωργία απευθείας στην ανάπτυξη του τριτογενή τομέα -χωρίς την παρεμβολή της βιομηχανικής ανάπτυξης- και
 - ο των σημαντικών επεμβάσεων και δράσεων
- στο ενδιαφέρον μελέτης των χαρακτηριστικών της τουριστικής ανάπτυξης για την περιοχή μελέτης. Ο Ν. Γρεβενών ανήκει στην μοναδική περιφέρεια, αυτή της Δυτικής Μακεδονίας, η οποία δεν βρέχεται από θάλασσα, οπότε δεν μπορεί να προσφέρει την καθιερωμένη τουριστική εικόνα του ηλιότροπικού προτύπου. Αυτό που προσφέρει, είναι ένα όλο και αυξανόμενο ενδιαφέρον προς

ένα εναλλακτικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, βασιζόμενο στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής.

Βασικός **ερευνητικός στόχος** είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων για τη φυσιογνωμία της τουριστικής ανάπτυξης και την αλληλεπίδραση μεταξύ του εναλλακτικού τουρισμού και των χωρικών, κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών μιας «μειονεκτικής» περιοχής. Η εργασία **στοχεύει** στην ποιοτική διερεύνηση και ερμηνεία των μεταλλαγών μέσω ενός ερμηνευτικού πλαισίου που μελετά την αλληλεπίδραση μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης και των δυναμικών κοινωνικο-οικονομικών, χωρικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών του Νομού Γρεβενών. Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία συνθετική διαδικασία που βασίζεται σε διαφορετικές τεχνικές συλλογής στοιχείων, οι οποίες αλληλοσυμπληρώνονται με στόχο την ελαχιστοποίηση των μειονεκτημάτων τους.

Αυτό που αποτελεί **θεμελιώδη υπόθεση** είναι ότι η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού σε μία αγροτική - μειονεκτική περιοχή της ελληνικής περιφέρειας δύναται, κάτω από προϋποθέσεις, να αποτελέσει βιώσιμη και εφαρμόσιμη αναπτυξιακή προοπτική, ανάλογα με τις ενδογενείς αναπτυξιακές δυνατότητες του τόπου και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Σε αυτή την αναπτυξιακή πορεία μπορεί να συμβάλλει τόσο ένα «μεγάλο» έργο, όπως η Εγνατία Οδός, όσο και πλήθος άλλων συμπληρωματικών δράσεων που προέρχονται από την κρατική και κοινοτική περιφερειακή πολιτική, επηρεάζοντας τα κοινωνικά, οικονομικά και χωρικά χαρακτηριστικά του Νομού. Γύρω από αυτή την κεντρική υπόθεση εργασίας επιχειρείται να απαντηθούν διάφορα **ερευνητικά ερωτήματα**, ο προσδιορισμός των οποίων προήλθε από τέσσερις φάσεις διερεύνησης:

- Α΄ ΦΑΣΗ: Μελέτη της υφιστάμενης κατάστασης του Νομού Γρεβενών
- Β΄ ΦΑΣΗ: Μελέτη των μηχανισμών μετασχηματισμών στην υπο διερεύνηση περιοχή
- Γ΄ ΦΑΣΗ: Ειδικότερη διερεύνηση της φυσιογνωμίας του τουρισμού και του ρόλου του ως μηχανισμού μεταβολών για το Ν. Γρεβενών
- Δ΄ ΦΑΣΗ: Μελέτη της μελλοντικής εξέλιξης – προοπτικών από την εφαρμογή του εναλλακτικού τουρισμού ως «μοχλού» βιώσιμης ανάπτυξης μίας μειονεκτικής περιοχής

Το **μεθοδολογικό πλάνο** διερεύνησης που ακολουθήθηκε αποτελείται από την **προκαταρκτική έρευνα**, που περιλαμβάνει την βιβλιογραφική επισκόπηση, την **έρευνα πεδίου** και τη **σύνθεση των πορισμάτων** της παραπάνω διαδικασίας για την εξαγωγή συμπερασμάτων ποιοτικού χαρακτήρα, χωρίς να ακολουθείται μία απόλυτα γραμμική πορεία μεταξύ αυτών των φάσεων.

Η **προκαταρκτική φάση** περιλαμβάνει τη θεωρητική προσέγγιση ενός ευρύτερου θεματικού πλαισίου μέσα από τη **μελέτη της σύγχρονης βιβλιογραφίας**, από το οποίο επιλέχθηκε ένα συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο (οι σύγχρονοι μηχανισμοί ανάπτυξης των μειονεκτικών – ορεινών περιοχών της Ελληνικής περιφέρειας). Από την βιβλιογραφική επισκόπηση γεννήθηκαν διάφορες απορίες, που επιζήτησαν απαντήσεις μέσα από την μελέτη περίπτωσης του Ν. Γρεβενών. Σε αυτή τη φάση έγινε μία έρευνα για την περιοχή μελέτης μέσα από δευτερογενείς πηγές πληροφόρησης, από την οποία προέκυψε, το αντικείμενο της έρευνας, ο κύριος άξονας διερεύνησης και οι επιμέρους ερευνητικοί προβληματισμοί.

Αφού σχηματίστηκε μία γενική εικόνα για τα κοινωνικά, οικονομικά και χωρικά χαρακτηριστικά της περιοχής καθώς και για τις μεταβολές που σταδιακά συντελούνται, διατυπώθηκε η υπόθεση εργασίας και επαναπροσδιορίστηκαν τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα, με βάση την παραπάνω υπόθεση.

Τα ζητήματα που δεν μπόρεσαν να προσεγγιστούν μέσα από την επεξεργασία των παραπάνω στοιχείων, ανάγκασαν την υποφαινόμενη να οργανώσει και να διεξάγει **επιτόπια έρευνα** σε καθορισμένο πληθυσμό - στόχο με βάση συγκεκριμένα κριτήρια.

Η διεξαγωγή της έρευνας πεδίου έγινε σε τρεις βασικές φάσεις που αποτελούνται από **α) την παρατήρηση** -την εμπειρική διερεύνηση και τις άτυπες συζητήσεις με κατοίκους της περιοχής-, **β) την επιτόπια έρευνα μέσω ερωτηματολογίων** σε καθορισμένο πληθυσμό - στόχο για την ερμηνεία των καταστάσεων και **γ) τις συνεντεύξεις αιχμής** σε πληροφορητές – κλειδιά.

Μέσω των **ερωτηματολογίων**, διερευνήθηκαν κρίσιμα ζητήματα τα οποία δεν προσεγγίστηκαν επαρκώς μέσα από τις προηγούμενες ερευνητικές διαδικασίες. Απευθύνθηκαν σε δύο πληθυσμούς - στόχους: α) σε (24) επισκέπτες (που αντιπροσωπεύουν μέρος της τουριστικής ζήτησης) και β) (26) ιδιοκτήτες τουριστικών καταλυμάτων (που αντιπροσωπεύουν μέρος της τουριστικής προσφοράς). Σκοπός αυτής της ερευνητικής διαδικασίας δεν είναι η εξαγωγή ποσοτικών στοιχείων, αλλά η ποιοτική πληροφόρηση και προσέγγιση των σύγχρονων καταστάσεων.

Με βάση τα πορίσματα της δευτερογενούς έρευνας αλλά και τα ποιοτικά συμπεράσματα από την φάση των ερωτηματολογίων, δομήθηκαν και διεξήχθησαν (4) κατευθυνόμενες **συνεντεύξεις αιχμής** σε άτομα εμπλεκόμενα στην τουριστική ανάπτυξη. Κύριος στόχος είναι η απόκτηση σφαιρικότερης αντίληψης για την αναπτυξιακή εικόνα του νομού και για θέματα, που χρήζουν περαιτέρω διευκρίνισης, τα οποία δεν προσεγγίστηκαν επαρκώς στις προηγούμενες ερευνητικές φάσεις.

Τέλος, κατά τη φάση της **συγγραφής**, έγινε **σύνθεση** των ευρημάτων ολόκληρης της ερευνητικής διαδικασίας, καταλήγοντας σε συνεπή **συμπεράσματα** ως προς τους αρχικούς στόχους και την υπόθεση εργασίας.

Μέσα από αυτή την συνθετική ερευνητική διαδικασία προκύπτουν κάποια **συμπεράσματα** ποιοτικού χαρακτήρα για τα διερευνούμενα ζητήματα που εξαρχής επιλέχθηκαν. Παρουσιάζεται μία συνολική εκτίμηση της φυσιογνωμίας και του ρόλου του τουρισμού ως «μηχανισμού» ανάπτυξης μιας περιοχής της Ελληνικής περιφέρειας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, καθώς και των διαμορφούμενων τάσεων για την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού μέσα στο σύγχρονο ανταγωνιστικό τοπίο.

Ο νομός βρίσκεται σε μία διαδικασία αναζήτησης της θέσης που του αναλογεί στον χάρτη των εναλλακτικών προορισμών της χώρας. Παρατηρείται μία δυναμική αύξησης της τουριστικής ζήτησης που αποτυπώνεται με την έντονη χωρική συγκέντρωση τουριστικών εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων στην ορεινή περιοχή της Πίνδου. Βασικό κριτήριο που επιτρέπει την τουριστική ανάπτυξη είναι: η ύπαρξη σημαντικών στοιχείων τουριστικής έλξης (αναλλοίωτοι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι). Παρουσιάζονται όμως και προβλήματα που αποτελούν τροχοπέδη στην βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Αν και ορισμένα πράγματα δημιουργήθηκαν συγκυριακά, η ανάπτυξη του τουριστικού τομέα θεωρείται ότι **θα έχει μέλλον** στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον των γειτονικών νομών και χωρών **κάτω από ορισμένες βασικές προϋποθέσεις**, που προκύπτουν από την ανάγνωση των προβλημάτων που παρουσιάζει η τουριστική δραστηριότητα στο νομό. Ορισμένες από τις προϋποθέσεις είναι:

- η ανάγκη σύλληψης του συνόλου των μεταβολών που λαμβάνουν χώρα και χειρισμού των νέων δεδομένων – καταστάσεων, με στόχο την ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας, την βελτίωση των

συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων και την βιώσιμη κοινωνική, οικονομική, χωρική και πολιτιστική πορεία της περιοχής, μέσα από συντονισμένες δράσεις και προτάσεις.

- ο προσδιορισμός της επιδιωκόμενης μορφής τουριστικής ανάπτυξης με σαφείς στόχους
- η συντονισμένη βελτίωση της τουριστικής προσφοράς και προώθησής της μέσα από περαιτέρω δράσεις
- η ύπαρξη ενός ενιαίου κοινά αποδεκτού φορέα, με συντονιστικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα
- η προώθηση συνεργασιών μεταξύ των τομέων παραγωγής
- η εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού για παροχή υπηρεσιών υψηλού επιπέδου
- η οργανωμένη προώθηση του τουριστικού προϊόντος τόσο μέσω της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, όσο και μέσω του ιδιωτικού τομέα,
- η βελτίωση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων και σύνδεσης της ονομασίας τους με τον τόπο προέλευσης, αλλά και το τουριστικό προϊόν του νομού
- η μελέτη μοντέλων ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν σε διάφορες περιοχές με χρόνια αναπτυξιακή υστέρηση, με στόχο την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τη μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθηθεί στην περίπτωση του Ν. Γρεβενών
- η συνεχή διαβούλευση μεταξύ φορέων, επιχειρηματιών και ανθρώπων κατάλληλα καταρτισμένων πάνω σε θέματα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, όπου θα τίθενται οι προβληματισμοί, απόψεις, ανησυχίες και οι αναπτυξιακές δυνατότητες.
- πρέπει να γίνει συνείδηση στους κατοίκους και επιχειρηματίες της περιοχής ότι το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν του νομού πρέπει να οφείλει να αποκτήσει μία αναγνωρισιμότητα, μία ταυτότητα μέσα από κατάλληλες μεθόδους πιστοποίησης και το σχεδιασμένο μάρκετινγκ, αποτελώντας το συγκριτικό πλεονέκτημα του νομού.
- η ενίσχυση όλων των τομέων παραγωγής ώστε να μην δημιουργηθούν μονομερείς εξαρτήσεις της τοπικής οικονομίας. Η μονόπλευρη ανάπτυξη κάποιου τομέα, όπως έχει φανεί μέσα από πολλά παραδείγματα, δεν μπορεί να ανταποκριθεί σε ενδεχόμενη κρίση, ούτε βελτιώνει την ποιότητα διαβίωσης του συνόλου των κατοίκων. Αντίθετα δημιουργεί έντονες αναδιαρθρώσεις προκαλώντας πολλά προβλήματα στον εντόπιο πληθυσμό και στο περιβάλλον.

Ανάμεσα στους αναπτυξιακούς μηχανισμούς, ο εναλλακτικός τουρισμός καλείται να διαδραματίσει μία νέα πορεία στην κοινωνική, οικονομική και χωρική ζωή της περιοχής, εκμεταλλευόμενος τους διατιθέμενους τουριστικούς πόρους της. Κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να αναγνωριστεί σαν βασικός συντελεστής αναζωογόνησης της τοπικής οικονομίας, βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων και να προκαλέσει τις απαραίτητες αναδιαρθρώσεις στους παραγωγικούς τομείς, που βρίσκονται σε κρίση, προκαλώντας πολλαπλασιαστικά οφέλη για την βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής στο σύγχρονο ανταγωνιστικό τοπίο.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ήπιες μορφές τουριστικής ανάπτυξης, εναλλακτικός τουρισμός, οι μειονεκτικές - ορεινές περιοχές, τοπική βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.